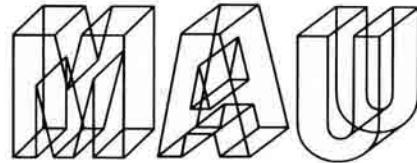

Keramika

ZAPADNE AFRIKE

Nataša Njegovanović-Ristić

MUZEJ AFRIČKE UMETNOSTI

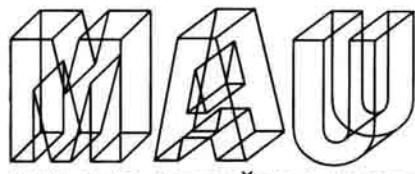
Zbirka Vede i dr Zdravka Pečara

Keramika

ZAPADNE AFRIKE

Nataša Njegovanović-Ristić
Decembar 1982, februar 1983

MUZEJ AFRIČKE UMETNOSTI

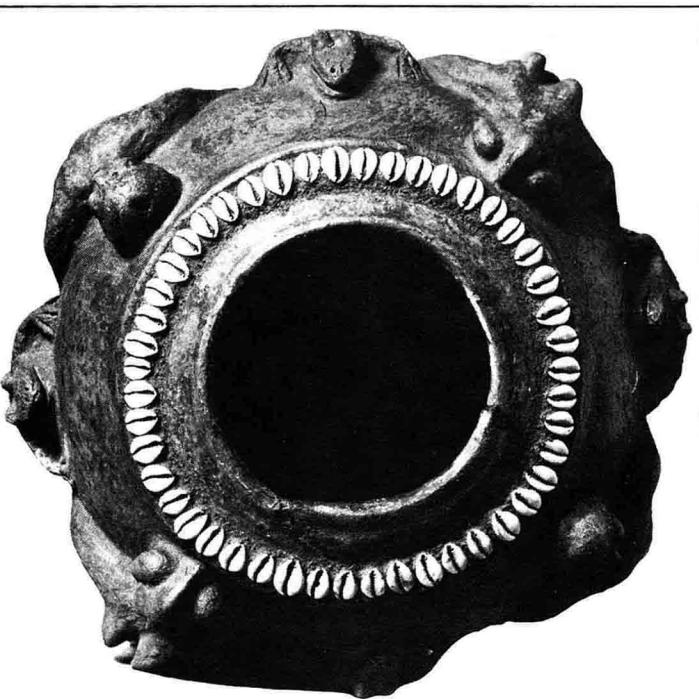
Zbirka Vede i dr Zdravka Pečara
Beograd, Andre Nikolića 14

3. ČUP OVALNOG OBILKA SA POKLOPCEM
U VIDU LUDSKE GLAVE. BAMBARA, MALI.
GLINA. VISINA 65 CM.

3 ĆUP OVALNOG OBЛИKA SA POKLOPCЕM U VIDU LJUDСKE GLAVE. BAMBARA, MALI.
GLINA. VISINA 65 CM.

3 ĆUP OVALNOG OBЛИKA SA POKLOPCЕM U VIDU LJUDСKE GLAVE. BAMBARA, MALI.
GLINA. VISINA 65 CM.

Muzej afričke umetnosti

Muzej afričke umetnosti, Zbirka Vede i dr Zdravka Pečara, nastao je zahvaljujući zbirci originalnih umetničkih predmeta koju su tokom svog dugogodišnjeg boravka u Africi sakupili naučni, kulturni i politički radnici Veda i dr Zdravko Pečar i poklonili je Beogradu 1974. godine.

Moderna zgrada Muzeja, čiju je gradnju omogućila Skupština grada Beograda, a koju je projektovao arh. Slobodan Ilić, nalazi se u jednom od najlepših delova Beograda, u mirnoj i parkovima okruženoj atmosferi Topčiderskog brda, u ulici Andre Nikolića broj 14. Muzej afričke umetnosti je za javnost otvoren 23. maja 1977. godine. Konцепцију, program rada i stalnu postavku Muzeja uradila je Jelena Arandelović-Lazić, etnolog. Projekat postavke sa likovnim rešenjima uradili su arh. Saveta Mašić i arh. Slobodan Mašić. Zbirka Muzeja sadrži oko 1200 umetničkih predmeta, pretežno iz zemalja Za-

padne Afrike: Malija, Senegala, Gvineje, Gornje Volte, Obale Slonovače, Gane, Toga, Benina, Kameruna i Nigerije. Eksponati predstavljaju deo tradicionalne kulture naroda: Dogon, Bambara, Malinke, Mosi, Bobo, Kisi, Baga, Dan, Gere, Senufo, Baule, Ašanti, Fon, Joruba i drugih. To je zbirka kulturnih, magijskih, ukrasnih i upotrebnih predmeta od drveta, bronce, tekstila, kamena, keramike, a čine je: maske, figure predaka i drugi kulturni predmeti, muzički instrumenti, tkanine, oruđe i posude, kao i izvanredna minijatura plastika od bronce, koja je predstavljena sa 450 tegova za merenje zlata iz Gane.

Izložbom Keramika Zapadne Afrike, Muzej afričke umetnosti u Beogradu prikazuje javnosti kolekciju upotrebnih i kulturnih predmeta od gline, nabavljenih pretežno u Gani i Maliju u periodu od 1967. do 1977. godine.

Kao i celokupan fond Muzeja afričke umetnosti, ove predmete su nabavili Veda Zagorac i dr Zdravko Pečar u zemljama Zapadne Afrike. Izuzev nekoliko izuzetno vrednih čupova koji su izloženi na stalnoj postavci Muzeja, većina predmeta iz ove kolekcije da sada nije izlagana niti publikovana.

Znatne teškoće u obradi materijala za ovu izložbu predstavljala je identifikacija pojedinih predmeta, osobito određivanje etničkog porekla, obzirom da su posude sličnog oblika i načina izrade upotrebljavane na širokom prostoru Zapadne Afrike. Poseban, još uvek nepotpuno razjašnjen problem predstavljaju veliki čupovi sa plastičnim antropomorfni- i zo-

morfni predstavama koje smo prilikom prvog publikovanja u katalogu Muzeja 1977. godine, oslanjajući se na podatke o mestu gde su predmeti nabavljeni, pripisali narodu Kisi. Najnoviji podaci do kojih smo u međuvremenu došli, ukazuju da su ovi čupovi verovatno upotrebljavani kod naroda Bambara u Maliju.

Bez obzira na neophodna dalja istraživanja i naučnu obradu pojedinih eksponata, nadamo se da će izložba Keramika Zapadne Afrike pobuditi interesovanje javnosti i omogućiti upoznavanje sa još jednim vidom afričkog stvaralaštva koje prevazilazi veštinsku zanatskog umeća i po svojim osnovnim odlikama spada u najstarije ljudske umetničke delatnosti.

Jelena Arandelović-Lazić

3 ČUP OVALNOG OBILKA SA POKLOPCEM U VIDU LJUDSKE GLAVE. BAMBARA, MALI.
GLINA. VISINA 65 CM.

4 CUP OVALNOG OBЛИKA SA POKLOPCЕM. BAMBARA, MALI. GLINA. VISINA 48 CM.

7 ĆUP U OBЛИKU LJUDSKE GLAVE. MALI. GLINA. VISINA 30 CM.

pružaju nalazišta centralne Nigerije u kojima je otkrivena Nok kultura, datovana u prvi milenijum pre nove ere.² Pronadeni portreti i statuete u terakoti po svojim plastičnim osobinama spadaju u najlepše primere rane afričke umetnosti. Naturalističke glave, izuzetno precizne modelacije, upućuju na pretpostavku o postojanju još nepoznatih, starijih kultura.³ Dela sličnih stilskih obeležja, pronađena i u kasnijim periodima, iz 11–12 veka nove ere, pripadaju kulturi Ife, u južnoj Nigeriji. Glave i statuete u terakoti imale su i u jednoj i u drugoj kulturi istu namenu: rađene su za pogrebne ceremonije i polagane u grobove zajedno sa preminulim članom zajednice.⁴ Ovaj običaj sahranjivanja utvrđen je i na novijim lokalitetima. Nalazišta u Maliju, locirana između gradova Đene i Moptija pružaju nove podatke o ritualnoj keramici.

Fragmenti glava i statueta pronađeni su u grobovima u koje su polagane direktno ili su stavljene u velike urne zajedno sa pokojnikom.⁵ Cinjenica da su modelovane glinene glave i figure radene u velikom vremenskom rasponu, kod mnogih naroda, govori o kontinuitetu, tradiciji dugoj dve hiljade godina.

Keramika

Zapadne Afrike

U životu naroda Zapadne Afrike grnčarstvo je ne samo opšte rasprostranjena zanatska produkcija već i značajna umetnička delatnost. U ovoj sredini tradicionalno grnčarstvo još uvek ima značajnu ulogu kako u ruralnim, tako i u urbanim sredinama, koje i pored sve većeg broja savremenog, industrijskog posuda i danje koriste sudove i druge predmete od gline, koji su rađeni na isti način kao i pre nekoliko hiljada godina. Tradicionalna izrada keramike na području južno od Sahare podrazumeva ručnu modelaciju gline, bez upotrebe grnčarskog kola. Sve do skoro zapadnoafrički keramičari nisu znali za upotrebu grnčarskog kola, međutim i danas, kada se kolo koristi u školama za primenjenu umetnost, narodni umetnici i dalje modeluju ručno predmete od gline.¹

Već sami počeci afričke grnčarije govore o visokom stupnju zanatskog umjeća. Najbolji podatak o ovome

noafričke grnčarije radene ručno, bez upotrebe grnčarskog kola. Kolekcija predstavlja sastavni deo muzejske zbirke, koju su za vreme svog dugogodišnjeg boravka u Africi sakupili Veda i dr Zdravko Pečar i ponosili Beogradu. Ćupovi iz Malija i terakote naroda Ašanti iz Gane rade se za ritualne potrebe, izuzetne modelacije i ornamentike predstavljaju najznačajniji deo kolekcije. Od upotrebnih predmeta, kolekcija sadrži crnu trpeznu grnčariju, zdele i činije, zatim peći za kuhanje i pečenje hrane, tave za pečenje hleba, ćupove i krčage za vodu. Svi ovi oblici odaju prefinjeno osećanje afričkih keramičara za oblikovanje.

Postupak tradicionalne izrade grnčarskih predmeta čini: sakupljanje i pripremanje gline, modelovanje, dekorisanje i završni proces – pečenje. Ceo proces izrade traje nekoliko dana i obavlja se uglavnom u vreme sušne sezone, kada je koncentracija vlage minimalna. Gotovo u celoj Zapadnoj Africi keramika se modeluje na tri tipična načina: modelovanje gline iz jednog komada, modelovanje namotavanjem, odnosno dodavanjem glinenih spirala, i modelovanje gline preko gotovog kalupa, modela. Ovi procesi daju veoma slične rezultate, naravno sa varijacijama koje su posledica specifičnosti pojedinih područja.

Prva tehnika, modelovanje iz jednog komada, obuhvata rad na jednom komadu dobro pripremljene gline iz koje se izvlači debelo prsten koji se potom tanji. Prsten se izvlači prema gornjoj polovini suda, sve dok se ne pojavi donja polulopta. Kada se naprave dve odvojene polulopte, one se po sredini spajaju i suše na suncu. Ova tehnika je veoma pogodna za izradu velikih ćupova koji se upotrebljavaju za čuvanje hrane i tečnosti. Tehnika namotavanja najčešće se koristi za izradu manjih ćupova, činija, zdela i drugih posuda za kuhanje i služenje hrane. Posude rađene ovom tehnikom grade se dodavanjem izduženih valjkastih komada vlažne gline. Spirale se tako dodaju da zidovi suda rastu od dna prema gornjoj ivici.

Za treću tehniku grnčari koriste kalup, preko koga se nanosi pripremljena, vlažna gлина. Kalup je obično neki stari keramički sud, koji isključivo služi za tu svrhu. Kada se gлина obloži preko modela, grnčar masu udara drvenim tučkom, sve dok zidovi posude ne dobiju željeni oblik. Bez obzira na upotrebljenu tehniku sudovi se ukrašavaju jednostavnim, najčešće geometrijskim šarama, koje se dobijaju urezivanjem, utiskivanjem i grebanjem vlažne, spoljne površine suda. Ova jednostavna ornamentika karakteristična je, pre

1 ČUP OVALNOG OBLIKA SA POKLOPPCEM U VIDU LUDSKE GLAVE. DOGON, MALI.
GLINA. VISINA 63 CM.

2 ČUP OVALNOG OBLIKA SA POKLOPCEM U VIDU LJUDSKE GLAVE. BAMBARA, MALI. GLINA. VISINA 60 CM.

svega, za posude namenjene svakodnevnoj upotrebi, dok kulturna grnčarija ima daleko bogatiju dekoraciju. Za dekorisanje ovih sudova koristili su se različiti postupci, od plitko rezanih geometrijskih šara do motiva rađenih u visokom reljefu. Reljefni ukrasi najčešće predstavljaju antropomorfne i zoomorfne motive ili su ostvareni kao plastični šiljasti i bobičasti ukrasi, izvučeni iz glinene mase suda.

Krajnji proces u obradi grnčarije, pečenje, obavlja se na otvorenom prostoru. Upotreba peći i danas je retka i uglavnom se koristi u zanatsko-industrijskim centrima. Posude pečene na otvorenom prostoru, usled niskih temperatura, nemaju čvrstinu zidova koja se postiže u pećima. Međutim, prilikom upotrebe, za kuvanje hrane na otvorenim ognjištima, ovako pečene posude imaju veću elastičnost i teže prskaju.

Tradicionalan način pečenja daje ovim posudama iznjansiranu boju, koja se kreće od svetlo do mrko crvene. Crvena boja, koja je i najčešća na zapadnoafričkoj grnčariji, dobijena je iz pigmenta same gline ili iz zemljanog rastvora, koji služi kao premaz, i sadrži velike primese gvožđa. Drugi, crni ton afričkog posuda dobija se neposredno posle pečenja, kada se još vrela posuda potapa u biljne rastvore ili se prekriva

vlažnim lišćem. Biljni rastvori dobiveni od mahuna rogača ili drugih biljaka, pored toga što posudu boje u crno, ujedno služe i kao zaštitni omotači, jer popunjavaju porozne šupljine nedovoljno pečenog suda.

U najvećem broju slučajeva narodna grnčarija nije gledosana. Posuda može imati visok sjaj ukoliko je fino ispolirana ili ako je premazana uljanim rastvorima. Za razliku od toga, određeni sudovi uvek ostaju nepolirani. To se pre svega odnosi na velike čupove u kojima se čuva voda. Zidovi ostaju porozni i slabije pečeni, a sa tim i manje otporni na vodu. Usled toga dolazi do slabog propuštanja vode i sud u ovom slučaju deluje kao jednostavan uredaj za hlađenje.

U prošlosti kao i danas grnčariju su u Africi izradivale žene. Postoje specijalizovane porodice u kojima starije žene prenose znanje izrade keramike na mlade. Prenošenje znanja sa starijih na mlade članove porodice ima dugu tradiciju. U Dodovi, u južnoj Gani, ova tradicija je stara nekoliko vekova.⁶ Pored toga kod nekih naroda, Kurumba, Bobo, Matakam, Mossi, tradicionalnu grnčariju izrađuju žene kovača.⁷ Međutim, nije preterano reći da većina afričkih žena poznaje veštinsu oblikovanja gline. Žene u afričkim zajednicama, pored obaveza koje imaju u kući, izrađuju

12 GLAVA OD TERAKOTE PREDSTAVLJA LIK UMRLE OSOBE. AŠANTI, GANA. GLINA. VISINA 17 CM.

2 CUP OVALNOG OBILJKA SA POKLOPCEM U VIDU LJUDSKIE GLAVE, BAMBARA, MALI.
GLINA, VISINA 60 CM.

6 ČUP U OBLIKU LJUDSKE GLAVE. BAMBARA, MALI. GLINA. VISINA 26 CM.

5 ČUP OVALNOG OBLIKA SA IZDUŽENIM VRATOM. BAMBARA, MALI. GLINA. VISINA 49 CM.

grnčarske posude i za domaćinstvo i za prodaju.

U izuzetnim slučajevima i muškarci izrađuju keramiku. To se pre svega odnosi na ritualne predmete i statuete od terakote namenjene pogrebnim ceremonijama. Ipak, podela na mušku i žensku keramiku nije uvek u potpunosti sprovedena. Kod nekih naroda, na primer Ašantija i Joruba, za pogrebne ceremonije i žene izrađuju predmete od gline.⁸ U ovim zajednicama, samo starije grnčarke, koje su prestale sa radanjem, imaju dozvolu da rade pored utilitarne i ritualnu keramiku. Određena religiozna verovanja zabranjuju mladoj ženi da modeluje posude za pogrebne ceremonije: smatra se da ovaj posao utiče na plodnost.

Sve ovo ukazuje na činjenicu da grnčarstvo kao i druge delatnosti nije čisto profana aktivnost, već je u tešnoj vezi sa religijom i verovanjima zajednice. Pronalažač i zaštitnik grnčarije, po verovanju mnogih zajedница je božanskog porekla. Otuda se još i danas održavaju svečanosti u čast pojedinih bogova za koje se veruje da su izumitelji grnčarske delatnosti. Kod Joruba u Nigeriji, osnivač grnčarstva je boginja-majka Iya Mapo, kojoj grnčarke jednom godišnje prinose žrtvene poklone. Poseban značaj ima saće meda koje se u specijalnoj posudi prinosi boginji-majci.

Med simbolično predstavlja materiju, odnosno plodnost.⁹ Oblik posude, često poreden sa ženom i plodnošću, ovde ima smisao održanja života i zajednice. Za ovo imamo izvanredan primer kod Dogona, koji u svojim ambarima drže glinenu posudu koja simbolično predstavlja materinski trbuh.¹⁰

Sve ovo ukazuje na to da je religija imala i još uvek ima jak uticaj na grnčarstvo, njegovu izradu i namenu, što je uslovilo vekovnu produkciju određenih predmeta, naročito onih koji su služili u raznim kultovima, pre svega pogrebnim. Ritualni čupovi ukraseni antropomorfним i zoomorfnim motivima, statuete i glave u terakoti, osnovni su inventar pogrebnih ceremonija. Veliki keramički čupovi, okruglog oblika sa otvorom na vrhu, služili su kao tajna skrovišta za čuvanje kulnog blaga. Veruje se da pored materijalnih stvari, ovi čupovi i posude čuvaju i dušu umrlog, koja se ovde zadržava određeno vreme posle smrti. Kod Dogona, velike glinene posude koje se drže na porodičnim oltarima, sadrže vodu kojom se duša umrlog napaja.¹¹ Sličnu funkciju ima i posuda „abusua-kuruwa“ kod Ašantija u Gani. I po njihovom verovanju, posuda čuva dušu umrlog posle smrti. Spoljašnjost posude odaže telesnu predstavu preminulog koja je reprezentovana reljefnom antro-

5 ČUP OVALNOG OBЛИKA SA IZDUŽENIM VRATOM. BAMBARA, MАLI. GLINA. VISINA 49 CM.

13 ĆUP OKRUGLOG OBLIKA SA VELIKIM OTVOROM NA VRHU. BAMBARA, MALI. GLINA.
VISINA 40 CM.

13 ĆUP OKRUGLOG OBLIKA SA VELIKIM OTVOROM NA VRHU. BAMBARA, MALI. GLINA.
VISINA 40 CM.

pomorfnom figurom.¹²

Kod Bambara u Maliju takođe su poznati veliki čupovi u kojima se drži voda za preminulog pretka. Čupovi na izložbi koji potiču iz Malija ne ističu se samo grnčarskim umećem već i jedinstvenom dekoracijom. Veliki čupovi okruglog oblika kao i čupovi izrađeni u obliku ljudske glave, služili su u kultu za čuvanje vode, ali i za čuvanje tajnog materijala. Čupovi su postavljani na oltare u vreme ceremonija. U međuvremenu, čuvani su na skrovitim mestima jer su se u njima nalazili važni i vredni materijali. Ceremonijalni čupovi naroda Bambara rađeni su ručno, bez upotrebe grnčarskog kola. Zadivljuje osećaj umetnika za oblik i skulpturalnu formu i kada je u pitanju izrada i modelovanje samog čupa, a posebno kada je u pitanju dekoracija ovih posuda. Osnovna boja čupova je crvenasta, dobijena iz pigmenta same gline, bez dodavanja drugih prmesa. Spoljnja obrada nije uvek na visokom nivou, pošto su čupovi slabo polirani, čak i nepolirani, sa sjajem ili bez njega. Unutrašnjost čupova je takođe nepolirana, dok su zidovi dosta debeli, vrlo malo tanjeni.

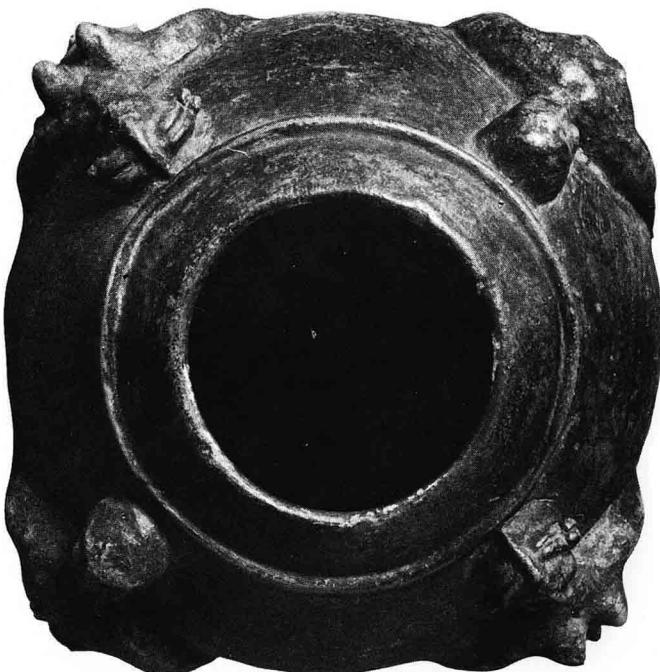
Čupovi okruglog oblika na spoljsnjim zidovima imaju izvedenu dekoraciju u vidu antropomorfnih i zoomorfnih predstava. Ženske i muške figure radene u visokom reljefu nai-

zmenično su postavljene, jedna iza druge. Figure su shematisovane, sa naglašenom seksualnošću, raširenim ili podignutim rukama. Smatra se da ovi gestovi označavaju molbu za blagostanjem. Glave figura su sumarno obrađene, sa minimalnim intervencijama na licu i na naglašenim frizurama.

Poklopci na ovim čupovima modelovani su u obliku ljudskih glava. Većin dimenzija, preciznije izrade od glava figura koje se nalaze na zidovima čupova, glave-poklopci imaju karakterističan izraz: veliki kljunast nos koji se spušta od vrha čela u vidu tanke linije, koja se širi i savija u kljun. Oči su velike i ispucane, smeštene na vrh čela, dok su usta razvučena u tanku liniju. Lica nekih glava imaju ukrase u vidu reljefnih, bobičastih tačkica, što predstavlja oznaku plemenske pripadnosti.

Pored antropomorfnih motiva, ritualni čupovi često imaju i zoomorfne predstave. Krokodil, kornjača, žaba i zmija, koje u mitologiji mnogih zapadnoafričkih naroda predstavljaju prve životinje koje su nasele zemlju, omiljeni su motivi afričkih umetnika i veoma su zastupljeni na maskama, skulpturama, tkaninama i drugim radovima i imaju značenje svetih životinja. Pored reljefne dekoracije, čupovi imaju ukrase od kauri školjki, koje su utisnute u telo

13 ĆUP OKRUGLOG OBLIKA SA VELIKIM OTVOROM NA VRHU. BAMBARA, MALI. GLINA.
VISINA 40 CM.

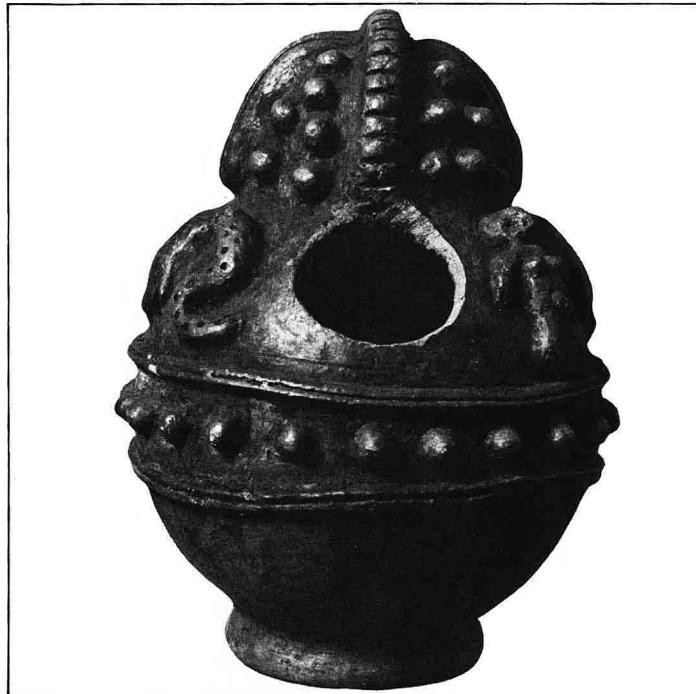
13 CUP OKRUGLOG OBLIKA SA VELIKIM OTVOROM NA VRHU. BAMBARA, MALI, GINA.

VISINA 40 CM.

9 ČUP OVALNOG OBЛИKA. BAMBARA, MALI. GLINA. VISINA 25 CM.

8 ČUP OVALNOG OBЛИKA SA ANTROPOMORFНОM GLAVОM NA VRHU. MALI. GLINA. VISINA 38 CM.

suda ili okačene u šupljine koje označavaju nos i uši. U većem delu Afrike, kao i kod Bambara, kauri školjke su vekovima bile platežno sredstvo. Međutim, školjke imaju i drugo značenje – predstavljaju simbol plodnosti i blagostanja.¹³ Zbog svog simboličkog značenja, kauri školjke su našle mesto i na maskama, skulpturama i kulturnim figurama.

Pored pomenutih čupova, poznati su i čupovi izrađeni u obliku ljudskih glava. Glave-čupovi identični su sa poklopциma modelovanim u obliku glave, kako po izradi tako i po stilskim karakteristikama. Na vrhu, u predelu temena, ovi čupovi imaju otvore kroz koje se sipa tečnost ili se stavlja neki drugi materijal.

Pored posuda i čupova za pogrebne ceremonije veoma važnu ulogu imaju statuete od terakote koje predstavljaju portrete umrlih. Izradu antropomorfnih terakota danas nalazimo kod naroda Akan u Gani, Dogona u Maliju, kod naroda Kisi u Gvineji i u istočnim predelima Obale Slonovače.

Nesumnjivo je da su ove figurine i glave od terakote važan dokument kako religiozne, istorijske, umetničke tako, u odgovarajućim odnosima, i društvene svesti ljudi koji su se njima služili.

Analize i interpretacije pronađenih starih terakota, kao i današnja izrada

ovih predmeta, jasno ukazuju na njihovu upotrebu u porodičnom kultu mrtvih. Obično se ovde radi o portretima kraljeva, njihovih porodica, imućnjih i važnih ličnosti zajednice. Po pravilu kultne figure izradivali su najbolji umetnici, uglavnom muškarci, a u izuzetnim slučajevima i žene.¹⁴ S obzirom da predstavljaju portrete umrlih, majstori ovih glava i figura imali su zadatak da što vernije predstave pokojnika, što se teško postizalo, jer u većini slučajeva umetnik nije poznavao preminulog. Otuda je došlo do idealizacije portreta. Glave i figure pronađene u zapadnim delovima Gane predstavljaju primer idealizovane lepote koja je odgovarala poimanju lepote kod Akan naroda. Glava iz Gane, prezentovana na našoj izložbi ima sve odlike koje karakterišu ovaj tip idealne lepote: ovalna, zaravnjena glava, naglašenih jagodica i povećanog čela, sa dugim spiralnim vratom i urezima koji označavaju usta i oči. Na obrazima se nalaze zarezi koji označavaju obavezno tetoviranje, dok su uši modelovane polukružno.

Figure upotrebljavane u kultu nisu polagane u grob zajedno sa pokojnikom, nego su stavljane na određena sveta mesta nedaleko od groba. Pored portreta i ostale ceremonijalne posude i predmeti, u kojima se čuvala hrana i voda za pokojnika, polaga-

ni su po završetku svečanosti na prospisana, sveta mesta.

Naravno, osnovnu proizvodnju grnčarske produkcije u krajevima Zapadne Afrike predstavljaju predmeti za svakodnevnu upotrebu. Grnčarija se pravi za najrazličitiju domaću upotrebu: kuvanje i služenje hrane, čuvanje zrnaste hrane i tečnosti, pečenje hrane, za prenošenje tečnosti, za skladištenje letine, i dr. Kuhinjske posude su u najvećem broju slučajeva ovalnih oblika, obojenе crveno i crno. Ovdje razlikujemo posude i lonce za kuvanje, činije i zdele. Ove posude imaju standardne dimenzije koje odgovaraju namenim. Od svih upotrebnih posuda, najveća pažnja prilikom izrade posvećena je trpeznim sudovima: keramičari ih modeluju sa više mašte, boje ih u crno i daju im visok sjaj. Dekoracija na spoljašnjim zidovima suda je takođe bogatija u odnosu na drugu utilitarnu keramiku. Pored trpeznih činija, zdela, bokala, važno mesto u upotrebi imaju čupovi i krčazi za vodu. Razlikujemo dva tipa čupova: za prenos vode i za čuvanje i hlađenje. Izduženih ili loptastih oblika, grube izrade, vrlo često nepolirani i bez ukrasa, uglavnom crvene boje, čupovi čine inventar svakog domaćinstva. Pored ovih posuda, u seoskim sredinama još uvek su u upotrebi posude za pojenje živine, loptastog oblika,

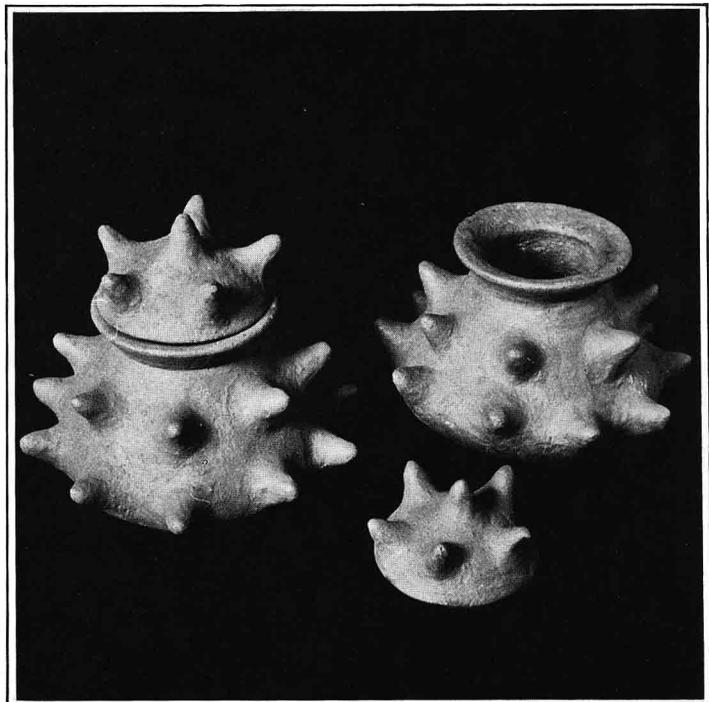
crvene boje, nepolirane i sa većim otvorima pri vrhu iz kojih pilici piju vodu. Ovde nalazimo i peći za pečenje i kuvanje hrane, koje mogu biti pokretne i nepokretne, ukopane u zemlju. Pokretne su najčešće manjih dimenzija, kupastog oblika ili u obliku konjske potkovice sa otvorima u koje se stavlja drveni ugalj. Nepokretne peći su većim dimenzijama, sa širim otvorenim ložištima. Seoske sredine još uvek izrađuju i koriste velike čupove-skladišta, za čuvanje letine. Konačno, grnčarija se upotrebljava i za izradu tradicionalnih svetiljki i lampi, podnih pločica, lula za pušenje, kutija za čuvanje novca i dr. Posebnu pažnju u izradi upotrebe keramike, čine muzički instrumenti. U nekim sredinama, kod Ibibio naroda u Nigeriji, na primer, grnčarke modeluju glinene bubenjeve koji daju izvanredan zvuk. Dekoracija muzičkih instrumenata kreće se od linearnih geometrijskih i floralnih motiva, do plitko reljefnih zoomorfnih predstava. Ovi instrumenti još uvek se koriste, kako u svakodnevnom životu tako i u ritualnim svečanostima. Osnovne odlike, tipične za zapadnofačku upotrebu keramiku, u kojima se ogleda tradicionalno modelovanje, bez upotrebe grnčarskog kola, tehnologija pečenja, bojenje i dekorisanje kao i upotrebsna funkcija, prisutne su i na izloženim predmetima iz

8 CUP OVALNOG OBILKA SA ANTROPOMORFNIOM GLAVOM NA VRHU. MALI. GLINA.

10 POKLOPAC ČUPA SA RELJEFNIJIM ZOOMORFNIM MOTIVOM. BAMBARA, MALI. GLINA. VELIČINA 11 CM.

14 ČUP SA POKLOPCEM UKRAŠEN PLASTIČNIM ŠILJCIMA. AŠANTI, GANA. GLINA. VISINA 13 CM.

15 ČUP SA POKLOPCEM UKRAŠEN PLASTIČNIM ŠILJCIMA. AŠANTI, GANA. GLINA. VISINA 12,5 CM.

muzejske zbirke.

Posmatrana u opštem kontekstu, zapadnoafrička keramika dala je najvišu ekspresivnu i umetničku snagu u delima ritualnog karaktera. Majstori, podstaknuti religioznim zahtevima, uspeli su da u svojim delima ostvare značajne plastične forme koje po svojim estetskim kvalitetima prevazilaze zanatsko umeće, prisutno na delima utilitarnog karaktera.

Nataša Njegovanović-Ristić

1 Roy Sieber, African Furniture and Household Objects, The American Federation of Art, New York, 1980., 245.

2 Arnulf Stöbel, Keramik aus Westafrika, Galerie Biederman, München, 1981., 4.

3 Isto, 5.

4 William Fagg / John Picton, The Potter's Art in Africa, British Museum, London, 1970., 8.

5 Arnulf Stöbel, Keramik aus Westafrika, 5.

6 Roy Sieber, African Furniture and Household Objects, 246.

7 Arnulf Stöbel, Keramik aus Westafrika, 6.

8 M. D. McLeod, The Asante, British Museum, London, 1981., 157.

9 Georgina Beier, Yoruba pottery, *African Arts* Vol. XIII., No. 3, 1980.

- 10 Arnulf Stöbel, Keramik aus Westafrika, 10.
- 11 Isto, 11.
- 12 M. D. McLeod, The Asante, 159.
- 13 Jelena Arandelović-Lazić, Muzej afričke umetnosti, Beograd-Publik, Beograd, 1977., 60.
- 14 M. D. McLeod, The Asante, 157.

Literatura

- 1 Arandelović-Lazić Jelena, Muzej afričke umetnosti, Beograd-Publik, Beograd, 1977
- 2 Bandler Jane / Bandler Donald, The Pottery of Ushafa, *African Arts* Vol. X., No. 3., 1977.
- 3 Beier Georgina, Yoruba Pottery, *African Arts* Vol. XIII., No. 3., 1980.
- 4 Cardew Michael, West African Pottery, *Africa South* Vol. 3., No. 1., Oct-Dec. 1958.
- 5 Crone Coronel Patricia, Aowin Terracotta Sculpture, *African Arts* Vol XIII., No. 1, 1979.
- 6 Fagg William / Picton John, The Potter's Art in Africa, British Museum, London, 1970.
- 7 McIntosh J. Roderick (Mcintosh Keech Susan, Terracotta Statuettes from Mali, *African Arts* Vol. XII., No. 2, 1979.
- 8 McLeod M. D., The Asante, British Museum, London, 1981.
- 9 Newman R. Thelma, Contemporary African Arts and Crafts, George Allen und Unwin Ltd, London, 1974.
- 10 Priddy Barbara, Some Terracotta Figures in the Ghana National Museum, Published by Ghana Museum and Monument Board
- 11 Prussin Labelle, African Terracottas South of the Sahara, *African Arts* Vol. VI., No. 3, 1973.
- 12 Sieber Roy, African Furniture and Household Objects, The American Federation of Art, New York, 1980.
- 13 Sieber Roy, Art nad History in Ghana, *Primitive Art and Society* Oxford University Press, London, 1973.
- 14 Smith T. Fred, Gurensi Basketry and Pottery, *African Arts* Vol. XII., No. 1, 1978
- 15 Stöbel Arnulf, Keramik aus Westafrika, Galerie Biederman, München, 1981.

Katalog

1 Ćup ovalnog oblika, sa poklopcom koji je modelovan u vidu ljudske glave. Na zidovima je izvedena dekoracija u visokom reljefu. Služi za čuvanje kulnog materijala. Verovatno Dogon, Mali. Glina. Visina 63 cm. (Inv. br. 251)

2 Ćup ovalnog oblika, sa karakterističnim poklopcom – antropomorfnom glavom. Na zidovima suda izvedena je reljefna dekoracija, antropomorfne ženske i muške figure. Služi za čuvanje kulnog materijala. Bambara, Mali. Glina. Visina 60 cm. (Inv. br. 250)

3 Ćup ovalnog oblika, sa poklopcom koji je modelovan u vidu ljudske glave. Zidovi suda ukrašeni su antropomorfnim i zoomorfnim prizorima. U gornjem delu ćupa utisnute su kauri školjke. Služi za čuvanje kulnog materijala. Bambara, Mali. Glina. Visina 65 cm. (Inv. br. 249)

4 Ćup ovalnog oblika, sa poklopcom. Zidovi suda, kao i poklopac, ukrašeni su antropomorfnim i zoomorfnim motivima. Služi za čuvanje kulnog materijala. Bambara, Mali. Glina. Visina 48 cm. (Inv. br. 248)

5 Ćup ovalnog oblika sa izduženim vratom. Zidovi ćupa imaju reljefnu dekoraciju u vidu antropomorfnih figura. Služi za čuvanje kulnog materijala. Bambara, Mali. Glina. Visina 49 cm. (Inv. br. 252)

6 Ćup, modelovan kao ljudska glava. Na vrhu, nalazi se otvor kroz koji se stavlja kultni materijal. Bambara, Mali. Glina. Visina 26 cm. (Inv. br. 238)

7 Ćup, modelovan kao ljudska glava. Na vrhu se nalazi otvor kroz koji se stavlja kultni materijal. Mali. Glina. Visina 30 cm. (Inv. br. 239)

8 Ćup ovalnog oblika sa antropomorfnom glavom na vrhu. Služi za čuvanje kulnog materijala. Mali. Glina. Visina 38 cm. (Inv. br. 240)

9 Ćup ovalnog oblika sa plastičnim antropomorfnim figurama i dekoracijom od kauri školjki. Služi za čuvanje kulnog materijala. Bambara, Mali. Glina. Visina 25 cm. (Inv. br. 241)

10 Poklopac ćupa sa reljefnim zoomorfnim motivom. Bambara, Mali. Glina. Veličina 11 cm. (Inv. br. 243)

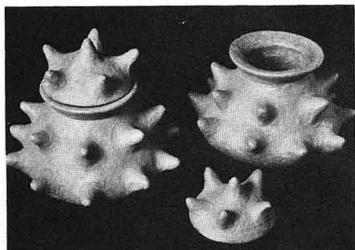
11 Statueta od terakote. Ženska figura jednostavne, shematske izrade. Koristila se u pogrebnim ceremonijama. Ašanti, Gana. Visina 23 cm. (Inv. br. 348)

12 Glava od terakote predstavlja lik umrle osobe. Upotrebljava se u pogrebnim ceremonijama; polaze se na određena mesta, nedaleko od groba pokojnika. Ašanti, Gana. Visina 17 cm. (Inv. br. 349)

13 Ćup okruglog oblika, sa velikim otvorom na vrhu. Ukrassen plastičnim, antropomorfnim figurama. Služi za čuvanje kultnog materijala. Bambara, Mali. Glina. Visina 40 cm. (Inv. br. 1305)

14 Ćup sa poklopcom, ukrassen plastičnim šiljcima. Služi za čuvanje lekovitog bilja. Ašanti, Gana. Glina. Visina 13 cm. (Inv. br. 1266)

15 Ćup sa poklopcom, ukrassen plastičnim šiljcima. Služi za čuvanje lekovitog bilja. Ašanti, Gana. Glina. Visina 12,5 cm. (Inv. br. 1265)

16 Ćup za kuvanje hrane, lopastog oblika, obojen u crno. Ašanti, Gana. Glina. Visina 12 cm. (Inv. br. 1267)

17 Zdela ovalnog oblika, obojena u crno; sa unutrašnje strane linearne dekoracije. Koristi se za služenje hrane. Ašanti, Gana. Glina. Veličina 9,5×24 cm. (Inv. br. 1268)

18 Zdela za služenje hrane, obojena u crno, sa linearnom dekoracijom. Ašanti, Gana. Glina. Veličina 8×8,5 cm. (Inv. br. 1269)

22 Zdela sa poklopcom, polirana, obojena u crno. Ašanti, Gana. Glina. Veličina 10×26 cm. (Inv. br. 1273)

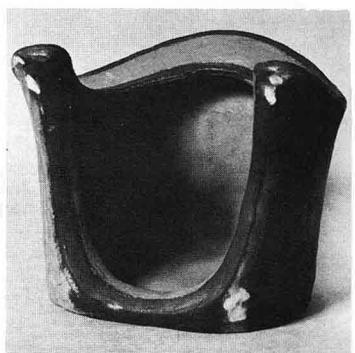
19 Ćup za kuvanje hrane, lopastog oblika, crvene boje. Ašanti, Gana. Glina. Visina 14 cm. (Inv. br. 1270)

23 Peć za kuvanje hrane, sa otvorom za loženje i rešetkastim dnem, crvene boje. Ga, Gana. Glina. Veličina 25,5×29 cm. (Inv. br. 1274)

20 Zdela za služenje hrane, ovalnog oblika, obojena crno. Ašanti, Gana. Glina. Veličina 5,5×27,5 cm. (Inv. br. 1271)

24 Peć za kuvanje hrane, sa ložištem u obliku konjske potkovicice, bez ukrasa, crvene boje, nepolirana. Ga, Gana. Glina. Veličina 23,5×29 cm. (Inv. br. 1275)

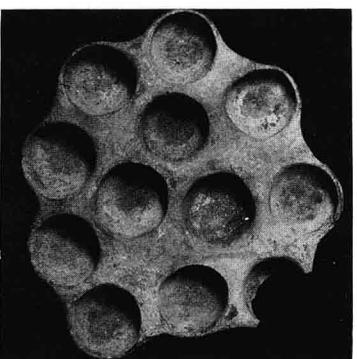
21 Zdela sa poklopcom, koristi se za služenje tečne hrane. Polirana i obojena u crno. Ašanti, Gana. Glina. Veličina 10,5×19 cm. (Inv. br. 1272)

25 Krčag, loptastog oblika, sa dva siska, crvene boje. Ga, Gana. Glina. Veličina 18×30 cm. (Inv. br. 1276)

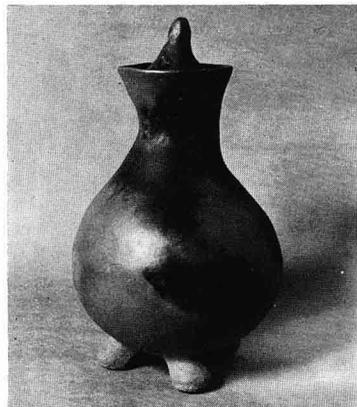
28 Ćup sa poklopcom, loptastog oblika, postavljen na tri nožice, crvene boje. Služi za čuvanje vode i zrnatе hrane. Ga, Gana. Glina. Veličina 20,5×35 cm. (Inv. br. 1282)

31 Tava za pečenje hrane, elipsastog oblika, sa dvanaest manjih udubljenja za hranu. Jednostavne izrade, bez ukrasa, crvenaste boje. Ga, Gana. Glina. Prečnik 47 cm. (Inv. br. 1302)

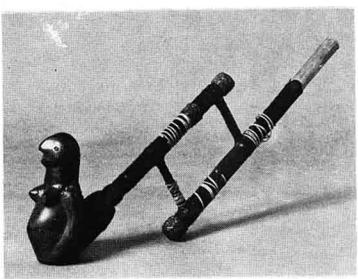
26 Posuda za pojenje živine, loptastog oblika, sa otvorima pri vrhu, crvene boje. Ga, Gana. Glina. Veličina 23,5×28 cm. (Inv. br. 1279)

29 Ćup sa poklopcom, loptastog oblika, postavljen na tri nožice, crvene boje. Služi za čuvanje vode i hrane. Ga, Gana. Glina. Veličina 13×37 cm. (Inv. br. 1281)

32 Činija za hranu, ovalnog oblika, sa spoljnje strane linearno dekorisana. Obojena u crno. Gabon. Glina. Veličina 18 cm. (Inv. br. 1284)

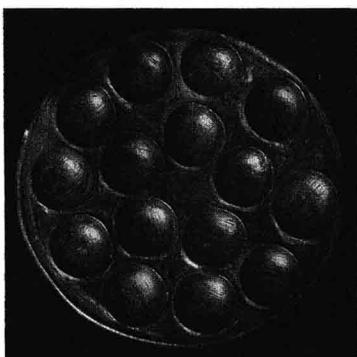
34 Lula sa antropomorfnom figurem i odvojenom drvenom drškom. Gana. Glina. Dužina drške 31,5 cm, visina čibuka 11 cm. (Inv. br. 1264)

35 Figura ovna, obojena u crno, polirana, shematisirana oblika. Eve, Gana. Glina. Dužina 20 cm. (Inv. br. 1259)

27 Ćup, loptastog oblika, crvene boje. Služi za pripremanje i čuvanje hrane. Ga, Gana. Glina. Visina 19 cm. (Inv. br. 1280)

30 Tava za pečenje hrane, kružnog, nepravilnog oblika. Na gornjoj strani ima petnaest manjih udubljenja u koja se stavlja hrana. Ga, Gana. Glina. Prečnik 47,5 cm. (Inv. br. 1283)

33 Ibrik za kafu, sa odvojenim okruglim podmetaćem. Loptastog oblika, izduženoг vrata, sa drškom. Ručne izrade, ukrašen floralnim crtežom. Zapadna Afrika. Glina. Veličina ibrika 18,5 cm, prečnik podmetača 9 cm. (Inv. br. 1304)

36 Figura slona, obojena u crno. Eve, Gana. Glina. Dužina 22 cm. (Inv. br. 1260)

37 Figura slona, obojena crnom, polirana. Eve, Gana. Glina. Dužina 22 cm. (Inv. br. 1261)

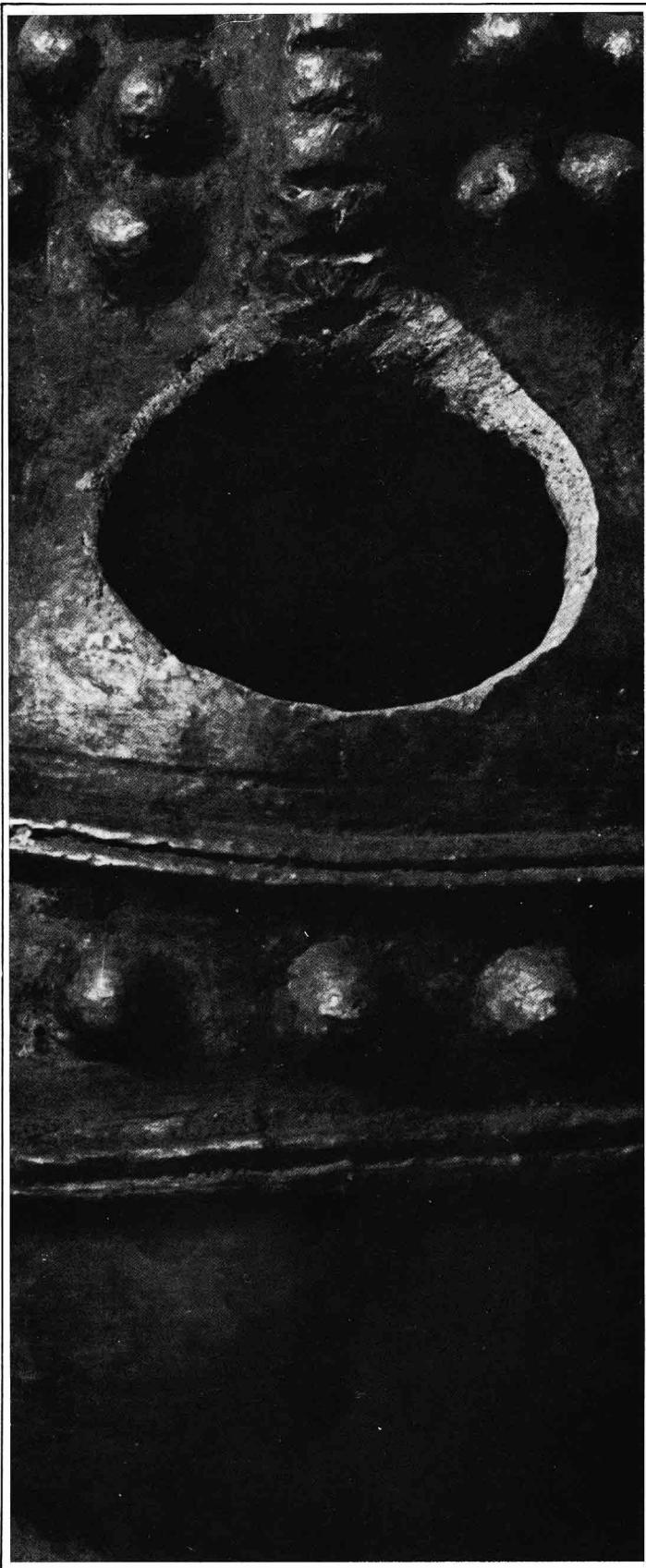
38 Figura ptice, stilizovane, naturalističke forme, polirana, obojena u crno. Eve, Gana. Glina. Visina 11 cm. (Inv. br. 1262)

39 Figura ptice, stilizovane, naturalističke forme, polirana, crne boje. Eve, Gana. Glina. Visina 16 cm. (Inv. br. 1263)

40 Poklopac za čup sa antropomorfnom glavom na vrhu. Bambara, Mali. Glina. Veličina 18 cm. (Inv. br. 242)

8 ČUP OVALNOG OBLIKA. MALI. GLINA.
DETALJ.

Izdavač:
Muzej afričke umetnosti
Zbirka Vede i dr Zdravka Pečara
Beograd 11000, Andre Nikolića 14
Za izdavača:
Jelena Arandelović-Lazić
Design:
Saveta i Slobodan Mašić
Photo:
Branislav Nikolić
Realizacija:
Studio Structure, Beograd
Štampa:
Forum, Novi Sad
Štampanje ove publikacije završeno
je 20. decembra 1982. godine.

